

**Изследване на риска при търсене на работа сред
украинските бежанци в България:**

аналитичен доклад

Съдържание

Увод	3
Основни изводи.....	5
Методология.....	7
Резултати.....	10
Общи тенденции октомври 2022 – януари 2023	10
Индикатори на риска	14
Икономически сектори.....	22
Приложение 1. Ревизиран въпросник за телефонна проверка на обява по метода „таен клиент“ и за онлайн оценка на фирмата работодател и посредниците	25

Списък с таблици

Таблица 1. Източник на обявата.	8
Таблица 2. Канал за осъществяване на контакт с лицето, посочено в обявата (или публикувало обявата).	8
Таблица 3. Резултат от прозвъняването на обявата.	8
Таблица 4. Регистрирани съмнителни обяви, първоначална оценка на проверяващите преди прозвъняване на обявата	10
Таблица 5. Регистрирани съмнителни обяви, окончателна оценка на проверяващите след прозвъняване на обявата и търсене на информация в интернет.	11
Таблица 6. Проверка на фирмата работодател в интернет.	12
Таблица 7. Проверка на фирмата/лицето посредник в интернет.....	13
Таблица 8. Информация за фирмата работодател онлайн и средна оценка на съмнителността на обявата.	13
Таблица 9. Информация за фирмата/лицето посредник онлайн и средна оценка на съмнителността на обявата.	14
Таблица 10. Тегла на основните индикатори на риска.	15
Таблица 11. Документи необходими при кандидатстване за обявата.	17
Таблица 12. Информация за компанията работодател.	17
Таблица 13. Изисквана квалификация на кандидата.....	18
Таблица 14. Подадена обратна връзка при недостатъчна квалификация на кандидата. ..	18
Таблица 15. Наличие на договор.	19
Таблица 16. Условия на труд.	20
Таблица 17. Процедура при кандидатстване.	20
Таблица 18. Сравнение между описанието в обявата и информацията, получена при контакт.	21
Таблица 19. Квалификация, изисквана от кандидата за работа.	21
Таблица 20. Предлагано месечно заплащане.....	22
Таблица 21. Средна оценка доколко са съмнителни обявите по икономически сектори. ..	23

Увод

Настоящата публикация на фондация „Дигнита“ е резултат от проект „Украинските жени в България – живот без риск от трафик“, който се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по [Фонд Активни граждани България](#) в рамките на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Основната цел на проекта е да предотврати трафика на хора и различните форми на експлоатация сред украинските бежанки в България.

Поради непознаването на местните закони, институции и реалности, поради липсата на подкрепяща среда, както и поради травмите причинени от бягството от войната в Украйна, украинските бежанки са изключително уязвими към трафика на хора. Проектът „Украинските жени в България – живот без риск от трафик“ си постави за цел да овласти украинските бежанки в България, като ги запознае с възможностите за включване в редовни форми на заетост, с местните специфики на трудовото законодателство и не на последно място - с рисковете от трудова и сексуална експлоатация и различни правонарушения. Именно в тази насока бе проведено настоящото изследване на риска при търсене на работа сред украинските бежанки в България. Докато редица работодатели създадоха възможности за редовни форми на заетост за украинските бежанци в България, на пазара на труда се появиха и съмнителни обяви, зад които биха могли да се крият различни форми на експлоатация, включително и такива, свързани с трафика на хора. Настоящият доклад онагледява различните фактори, които маркират възможни рискове от експлоатация. Целта от една страна е въз основа на анализа да бъдат създадени информационно-превенционни материали насочени към жените от Украйна, а от друга страна рисковете фактори да заострят бдителността на институциите по отношение на възможните правонарушения.

Този анализ нямаше да бъде възможен без системната и посветена работа на доброволческия екип на жени-бежанки от Украйна. Цялостната теренна работа бе извършена от пет момичета, бежанки от Украйна, чиято единствена мотивация бе да помогнат на сънародничките си да избегнат клопките на експлоатация. Ира, Даша, Саша, Оксана, Анна бяха на първа линия при набирането на обяви за работа, разпространени в групите за взаимопомощ на бежанките от Украйна. След избора на обяви и спрямо насоките на екипа на фондация „Дигнита“, доброволките провериха и закодираха над 270 обяви за работа. Благодарни сме на неуморния им труд и на дългосрочното ни партньорство със Ситуационен център „Отворени врати“, които ни помогнаха да обезпечим и технически това нелеко задание.

Автор на настоящия анализ е д-р Александър Герганов, главен асистент в Центъра за емпирични социални изследвания към Института по философия и социология при БАН, който разработи и методологията на изследването и проправи първи крачки в едно направление, което считаме, ще има полза както за жените от Украйна, които търсят работа у нас, така и за институциите и организациите, които работим за тяхната безопасна **интеграция** в страната.

Екипът на фондация „Дигнита“

март 2023, гр. София

Този анализ е създаден по проект „Украинските жени в България – живот без риск от трафик“, който се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по [Фонд Активни граждани България](#) в рамките на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Дигнита“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Резултатите от изследване на риска при търсене на работа сред украинските бежанци в България показват, че обявите, насочени към украински бежанци, могат да бъдат категоризирани като съмнителни на база четири основни индикатора на риска или „червени знамена“ (Фигура 1):

- При първоначалното кандидатстване или се изисква твърде лична информация за кандидата (снимка, лична карта/паспорт), или не се изискват абсолютно никакви документи, дори и CV.¹
- Няма информация за компанията работодател.
- Не е проблем, ако кандидатът за работа няма търсената квалификация.
- Няма договор или няма информация, дали има договор.

Фигура 1. Относително тегло на основните индикатори на риска

И четирите рискови индикатора демонстрират сходно съмнително поведение от страна на публикуващите обявата – липсва фокус върху квалификацията на кандидата, която би трябвало да е първичният интерес на един работодател, а

¹ Въпреки че изискването на лична информация и не изискването на никакви документи са на пръв поглед два различни критерия, поради малкия брой случаи те са обединени в един индикатор на риска от методологични съображения. Повече информация за това как е конструиран този индикатор е налична в секциите по-долу.

същевременно не се предоставят необходимите гаранции за кандидата като договор, информация за компанията и др. **Препоръчва се фокусирането на вниманието на украинските бежанци, търсещи работа в България, върху тези четири основни сигнала (червени флага) за наличието на потенциален проблем.**

Проучването показва малко по-високо средно наличие на съмнителни обяви в туристическия и строителния сектори, както и отделни съмнителни обяви в секторите Търговия, Спорт и развлечения и др., но извадката както и регистрираните съмнителни обяви са твърде малко, за да се направят надеждни изводи за концентрацията на съмнителни обяви в конкретни икономически сектори.

Методология

Методологията на проведеното изследване включваше две стъпки, изпълнявани от доброволци:

- Събиране на обяви за работа, насочени към украинци (както съмнителни обяви така и легитимни) и попълване на информацията от обявата в стандартизирана форма за регистрация.
- Прозвъняване на обявата по методиката „таен клиент“, следващо стандартизиран въпросник (Приложение 1).

Доброволците първоначално регистрираха обяви за работа, а като втора фаза преминаваха към контакт (обаждане по телефон, свързване по Фейсбук или друг канал за комуникация). При контакта те проявяваха интерес към обявата или от свое име или от името на приятел/приятелка, който/която си търси работа. В този контекст събираха необходимата информация за обявата.

„Интервюерът винаги се обажда от името на хипотетично лице, което не говори добре български и затова е помолило за съдействие – Катя/Олег на 25, средно образование, учил/а икономика, но не е завършил/а, говори украински, руски, малко английски (ниво B1), съвсем малко български (учи го в момента). Живее в града от обявата, ако той е Бургас, Варна или София. В противен случай се налага да се премести в населеното място, където е работата или да пътува ежедневно до него, ако населеното място е близко до (най-близкия от трите – Варна, Бургас или София). Ако телефонното интервю се провежда от украинец на украински или руски език, тя/той се представя за Катя/Олег и при необходимост предоставя фиктивната информация по-горе.“

След приключване на разговора, доброволците бяха помолени да потърсят информация за фирмата работодател и за евентуални посреднически фирми/лица онлайн и да оценят тяхната легитимност на база намерената в интернет информация. Като последна фаза доброволците оценяваха съмнителността на обявите по 10-бална скала, при която 1 означава „изобщо не е съмнителна“, а 10 означава „много е съмнителна“.

Полевата работа беше проведена между 3.11.2022г. и 16.01.2023г. За този период бяха събрани 279 обяви, публикувани между октомври 2022г. и януари 2023г. Основните източници за обяви бяха Фейсбук групи, насочени конкретно към предлагане на работа за украински бежанци („Работа в България за бежанци от Украйна!“ – 50%) или за обща помощ на украинските бежанци в България („Допомога украинським біженцям в Болгарії/Помощ“ – 17%), както и други Фейсбук групи (в категория „Друг източник“ – 9%). 20% от регистрираните обяви бяха от страницата Jobs.bg, а 4% от Alo.bg и от Телеграм канали.

Таблица 1. Източник на обявата.

Източник на обявата	Брой	%
(Facebook) Работа в България за бежанци от Украйна!	138	50
(Facebook) Допомога украинським біженцям в Болгарії/Помощ за украинските бежанци в България	47	17
jobs.bg	54	20
Alo.bg	3	1
Телеграм	7	3
Друг източник	26	9
Общо	275	100

В половината от случаите контактът с лицето, пуснало обявата, е осъществен по телефон (51%). Facebook messenger е също относително често използвано средство за контакт (25% от проверените обяви).

Таблица 2. Канал за осъществяване на контакт с лицето, посочено в обявата (или публикувало обявата).

Как се свързахте с лицето, пуснало обявата?	Брой	Дял (%)	База
По телефон	99	51%	195
Viber	17	9%	195
WhatsApp	8	4%	195
Telegram	39	20%	195
Facebook / Facebook messenger	48	25%	195

При 14% от прозвънените обяви, обявата е била изтекла.

Таблица 3. Резултат от прозвъняването на обявата.

Резултат от позвъняването	Брой	Дял (%)
Свързах се веднага	84	43.1
Никой не вдигна, когато позвънях, но ми върнаха обаждане в рамките – недовършен текст	14	7.2
Никой не вдигна, когато позвънях и ми върнаха обаждане доста по-късно	11	5.6
Осъществих контакта и интервюто по чат – чрез приложение от типа – недовършен текст	44	22.6
Обявата е изтекла / не е актуална вече	27	13.8
Невъзможен контакт (никой не отговаря, гласова поща и т.н.)	11	5.6
Друго	4	2.1
Общо	195	100

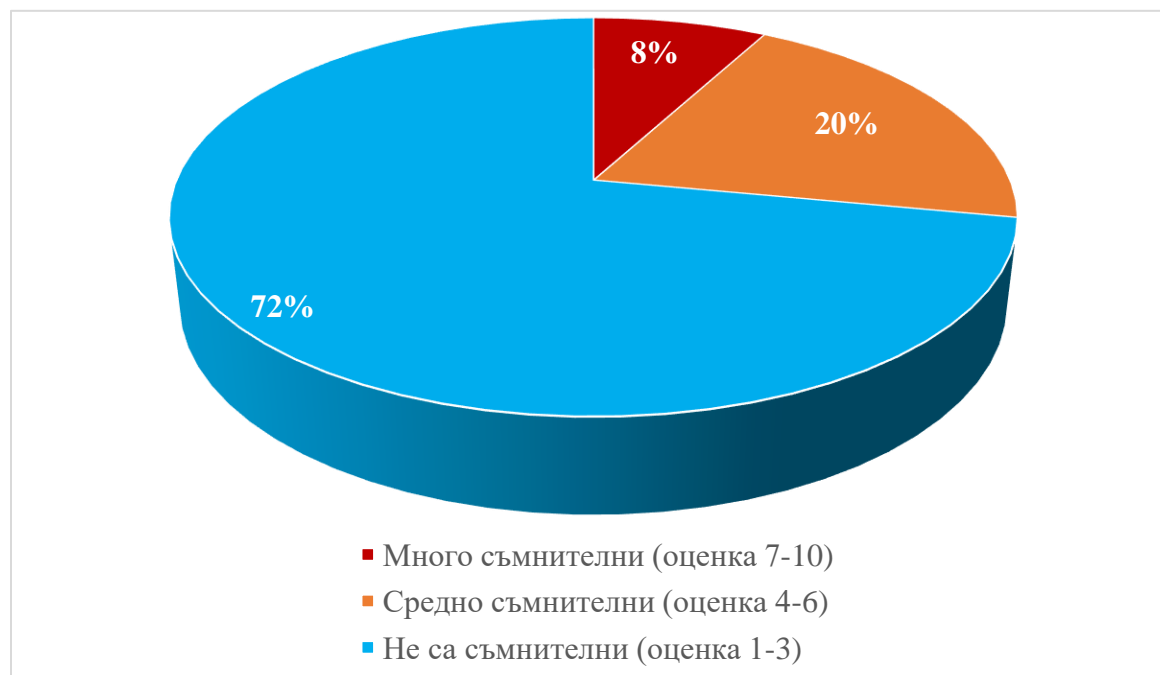
Трябва да се отбележат няколко методологически недостатъка на проведеното изследване:

- Периодът на изследването не е оптимален за регистрирането на съмнителни обяви. Като предходни изследвания, така и настоящото показват, че рисков обяви се срещат по-често в областта на туризма и ресторантьорството. Такива обяви обаче преобладават силно през летния сезон, докато, поради независещи от екипа обстоятелства, проучването беше проведено в относително „неутрален“ за този отрасъл сезон – между ноември и началото на януари. По-пълна картина за различните съмнителни обяви би могла да бъде получена при повторно изследване през летния сезон.
- Обемът на извадката по план трябваше да включи поне 100 обяви, определени като съмнителни от екипа. Въпреки продължилата доста повече от планираното полева работа, бяха регистрирани и в крайна сметка прозвънени много по-малко съмнителни обяви (едва 10 от прозвънените обяви са с оценка над 5 по скалата от 1 до 10, където е „изобщо не е съмнителна“, а 10 е „много съмнителна“).
- По-дългата от предвиденото продължителност на полевата работа би могла да доведе до методологически усложнения, пример за каквото са изтеклите обяви, наблюдавани в 14% от случаите на прозвъняване на обявата (Таблица 3).
- Малкият брой съмнителни обяви, попаднали в извадката, не позволява да се направят надеждни изводи за концентрацията на съмнителни обяви в конкретни икономически сектори, което беше една от основните цели на изследването.
- Препоръчва се при възможност да се разшири обемът на извадката на съмнителните обяви и изследването да се повтори през летния сезон, когато хипотетично ще са налични повече съмнителни обяви.

Резултати

Общи тенденции октомври 2022 – януари 2023

Фигура 2. Дял на откритите съмнителни обяви

По-голяма част от регистрираните съмнителни обяви, насочени към украински бежанци (публикувани между октомври 2022г. и януари 2023г.), са оценени от доброволците, набирали обявите, като не много съмнителни (над 90% са с оценка 5 или по ниска по скалата от 1 до 10, където 1 е „изобщо не е съмнителна“, а 10 – „много е съмнителна“; средна оценка на обявите – 2.9). Едва 8% (22) от обявите са сметнати за **много съмнителни** (оценка 7 или по-висока) още на етап избор на обяви (Фигура 2).

Таблица 4. Регистрирани съмнителни обяви, първоначална оценка на проверяващите преди прозвъняване на обявата

Колко съмнителна е обявата по скала от 1 до 10, където 1 е "изобщо не е съмнителна", а 10 - "много е съмнителна"	Брой	%
1	96	34.4
2	57	20.4

3	48	17.2
4	21	7.5
5	30	10.8
6	5	1.8
7	7	2.5
8	4	1.4
9	5	1.8
10	6	2.2
Общо	279	100

Ниският дял на съмнителни обяви се запазва и след прозвъняване на обявата – едва 6.3% (10 обяви) са оценени с 7 или по-високо (по скала от 1 до 10, където 1 е "изобщо не е съмнително", а 10 - "много съмнително").

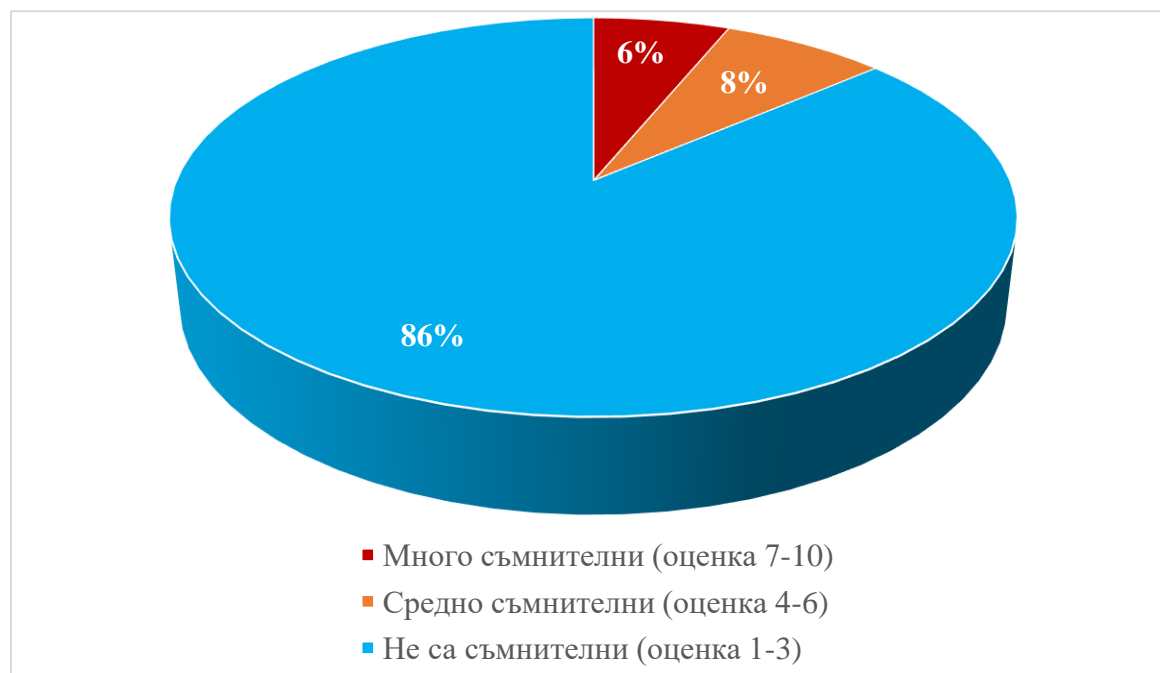
Таблица 5. Регистрирани съмнителни обяви, окончателна оценка на проверяващите след прозвъняване на обявата и търсене на информация в интернет.

Колко съмнително е предложението за работа на база проведения телефонен разговор? 1 - "изобщо не е съмнително" 10 - "много съмнително"	Брой	%
1	69	43.1
2	54	33.8
3	15	9.4
4	5	3.1
5	7	4.4
7	5	3.1
8	1	0.6
9	1	0.6
10	3	1.9
Total	160	100

Тези резултати (Фигура 3) показват, че поне в периода октомври 2022г. - януари 2023г. легитимните обяви са силно преобладаващи в наблюдаваните източници на обяви за работа, насочени към украински бежанци (по-детайлно описание на източниците е налично в секция Методология). В допълнение прави впечатление, че делът на обявите, които изглеждат много или средно съмнителни е по-висок при първоначално регистрираните обяви, отколкото при действително прозвънените. Това е възможно да се дължи на високия дял изтекли обяви или такива, с които не е било възможно да се осъществи контакт – потенциални методологически недостатъци в проведеното изследване, които поне отчасти са свързани с дългата

продължителност на полевата работа (в секция Методология е налично по-подробно обсъждане на недостатъците на настоящето изследване).

Фигура 3. Дял на съмнителните обяви сред прозвънените

При търсене на информация за фирмата работодател в интернет, такава е открита в около 80% от случаите като при 4 от обявите (2.5%) фирмата изглежда съмнителна на база тази информация.

В голям дял от случаите за фирмата не се открива никаква информация онлайн (7%) или дори не е известна фирмата работодател (12.5%). **Този резултат показва, че делът на потенциално рисковите обяви е възможно да е по-висок отколкото предполагат оценките по-горе.**

Таблица 6. Проверка на фирмата работодател в интернет.

Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимна изглежда фирмата работодател.	Брой	Дял (%)
За фирмата има информация онлайн и изглежда легитимна.	125	78.1
За фирмата има информация онлайн, но изглежда съмнителна.	4	2.5
За фирмата не се открива информация онлайн.	11	6.9
Не е известна фирмата работодател.	20	12.5
Общо	160	100

Аналогично с горните резултати, в **близо 1/5 от обявите не се открива информация за фирмата посредник (11%)** или **откритата информация поставя под съмнение легитимността на посредника (7%)**. В 1/4 от случаите, обявата е публикувана директно от работодателя.

Таблица 7. Проверка на фирмата/лицето посредник в интернет.

Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимни изглеждат посредниците, ако има такива.	Брой	Дял (%)
За посредниците има информация онлайн и изглеждат легитимни.	93	58.1
За посредниците има информация онлайн, но изглеждат съмнителни.	11	6.9
За посредниците не се открива информация онлайн.	17	10.6
Няма посредници (обявата е директно от работодателя).	39	24.4
Общо	160	100

Цялостната оценка на това, доколко легитимно изглежда едно предложение за работа, е тясно свързана с последващата проверка онлайн, извършвана от доброволците. Средната оценка за съмнителността на обяви, при които не е известна фирмата работодател (средна оценка 4.4), е драстично по-висока от общия случай, в който фирмата има легитимен профил онлайн или не се открива онлайн (средна 1.7 - 1.9). При четири от обявите за фирмата е открита информация онлайн, но фирмата изглежда съмнителна на база тази информация. Средната оценка на съмнителността на обявата за тези четири случая е най-висока – 8.5 от 10.

Таблица 8. Информация за фирмата работодател онлайн и средна оценка на съмнителността на обявата.

Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимна изглежда фирмата работодател.	Средна (Колко съмнително е предложението за работа на база проведения телефонен разговор? 1 - "изобщо не е съмнително"; 10 - "много съмнително")	Брой
За фирмата има информация онлайн, но изглежда съмнителна.	8.5	4
Не е известна фирмата работодател.	4.4	20
За фирмата не се открива информация онлайн.	1.9	11
За фирмата има информация онлайн и изглежда легитимна.	1.7	125

За фирмите/лицата посредници, оценката за съмнителността на обявата също е доста по-висока, когато не се открива информация онлайн (3.4), в сравнение с открита информация онлайн, която гарантира легитимността на посредника или когато няма посредници (1.7 – 2). В 11 обяви за посредниците е открита информация онлайн, но са изглеждали съмнителни – средна оценка на съмнителността на тези 11 обяви е 6.2 от 10.

Таблица 9. Информация за фирмата/лицето посредник онлайн и средна оценка на съмнителността на обявата.

Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимни изглеждат посредниците, ако има такива.	Средна (Колко съмнително е предложението за работа на база проведения телефонен разговор? 1 - "изобщо не е съмнително"; 10 - "много съмнително")	Брой
За посредниците има информация онлайн, но изглеждат съмнителни.	6.2	11
За посредниците не се открива информация онлайн.	3.4	17
Няма посредници (обявата е директно от работодателя).	2.0	39
За посредниците има информация онлайн и изглеждат легитимни.	1.7	93

Индикатори на риска

Чрез поредица от регресионни анализи беше тествана връзката между потенциални рискови индикатори (независими променливи) и доколко съмнителна е оценена обявата (зависима променлива). Тестваните индикатори на риска включваха приемане на кандидати без нужната квалификация, изискване на лична информация като снимка, лична карта или от друга страна не изискване на типични документи като CV и др., липса на договор, липса на информация за условията на труд и за компанията работодател, заплащане и други.

Бяха изолирани седем рискови фактора, чиято връзка с това доколко е съмнителна обявата е статистически значима:

- Или се изисква твърде лична информация (снимка, лична карта/паспорт), или не се изискват никакви документи дори и CV.
- Няма информация за компанията работодател.
- Не е проблем, ако кандидатът за работа няма търсената квалификация.
- Няма договор или няма информация дали има договор.
- Няма информация за условията на труд.

- Процедурата за кандидатстване включва само изпращане на исканите документи или няма информация.
- Действителната работа не отговаря напълно на описаното в обявата или няма информация дали отговаря.

Сумарно седемте рискови фактора дават много добра представа за съмнителността на обявата (на база оценката за съмнителността, поставена след допълнително търсене на информация онлайн и внимателно проучване на обявата). За допълнителна оценка на полезността на седемте индикатора на риска беше извършен и анализ на относителните тегла на индикаторите (Relative Weights Analysis), резултатите от който са представени по-долу.

Обява за работа, оценена като много съмнителна, набира момичета за почистване в шведски град. Обявата обещава добри условия на живот в безплатно жилище и заплащане между 1600-1900\$ на месец. Контактът с лицето, публикувало обявата, е осъществен през Фейсбук. Въпреки че кандидатът за работата отговаря само частично на изискванията от обявата (познания на английски език и шофьорска книжка), това не е изтъкнато като проблем при разговора. Същевременно от кандидата се изисква паспортна снимка без да е ясно на какъв език ще е договорът или коя е компанията работодател. При проучване в интернет, компанията посредник също изглежда съмнителна.

Изискването на снимка или лични документи/данни (или не изискването на никакви документи, дори и CV), липсата на информация за фирмата работодател и охотното приемане на кандидати без нужната квалификация (тегла 26, 25 и 25 съответно) са най-съществените индикатори на риска или „червени флагове“, че обявата може да е измамна. Към тях може да се добави и липсата на договор или на информация дали има договор (тегло 12.5).

Тези четири индикатора на риска са напълно достатъчни, за да се разпознае една обява като високо-рискова.

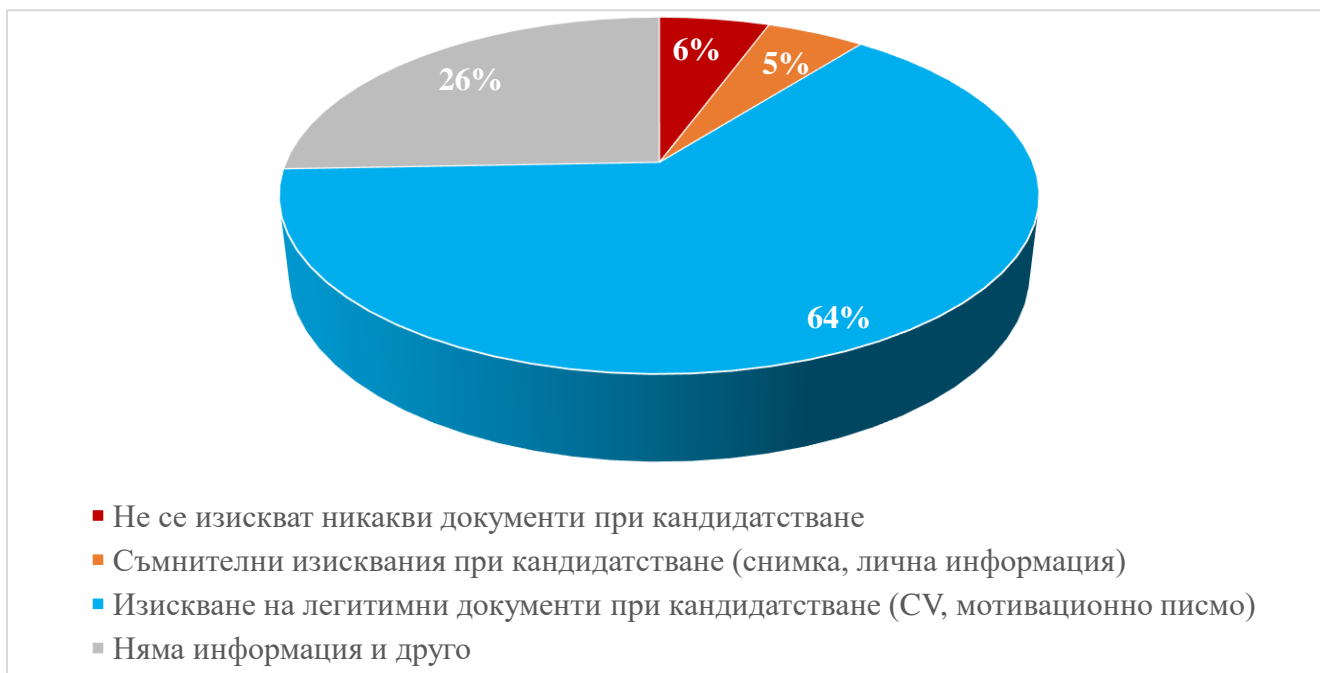
Таблица 10. Тегла на основните индикатори на риска.

Индикатор на риска	Относително тегло, %
Или се изисква твърде лична информация за кандидата (снимка, лична карта/паспорт), или не се изискват абсолютно никакви документи, дори и CV	25.8
Няма информация за компанията работодател	25.2

Не е проблем, ако кандидатът за работа няма търсената квалификация	24.9
Няма договор или няма информация дали има договор	12.5
Няма информация за условията на труд	8.1
Процедурата за кандидатстване включва само изпращане на исканите документи или няма информация	2.0
Действителната работа не отговаря напълно на описаното в обявата или няма информация дали отговаря	1.5

Индикаторът „Изискване на лични данни или кандидатстване без документи“ е свързан с въпроса „Какви документи е необходимо да предостави/изпрати кандидатът в началото на процеса по кандидатстване (преди подписване на договор)“. В най-честия случай, за кандидатстването се изисква поне CV (62% от случаите), по-рядко мотивационно писмо (2% от случаите) или портфолио, демонстриращо работата на кандидата (отделни случаи посочени в „друго“). При доста от обявите не е намерена информация какви документи са нужни при кандидатстване (17.5%).

Фигура 4. Дял на откритите съмнителни обяви

Проблемните случаи (Фигура 4), които увеличават вероятността дадена обява да е фалшива, са искането на снимка на кандидата или техен личен профил в социалните мрежи (2 случая), искането на копие от паспорта или личната карта (или информацията от нея – ЕГН, номер и т.н.) – 6 случая или 4% и не изискването на типични документи като CV или мотивационно писмо при кандидатстване (9 случая, 5.6%). От методологически съображения (малък брой регистрирани случаи),

всичките четири сценария са обединени в един общ индикатор на риска: „или се изисква твърде лична информация за кандидата (снимка, лична карта/паспорт), или не се изискват абсолютно никакви документи, дори и CV“.

Таблица 11. Документи необходими при кандидатстване за обявата.

Какви документи е необходимо да предостави/изпрати кандидатът в началото на процеса по кандидатстване (преди подписване на договор)	Брой	Дял (%)
CV	99	61.9
Мотивационно писмо.	3	1.9
Снимка на кандидата	1	0.6
Копие от паспорта или личната карта (или информацията от нея – ЕГН, номер и т.н.).	6	3.8
Адрес на личен профил в социалните мрежи (Facebook и др.)	1	0.6
Няма информация	28	17.5
Никакви	9	5.6

Въпреки че в повечето случаи компанията работодател съвпада с посоченото в обявата (77%), при 23 от обявите (14.4%) не се открива никаква информация за компанията работодател нито на база обява, нито при разговора с лицето, публикувало обявата или посочено като контакт в нея. Според индикаторите на риска този сценарий е особено опасен.

Таблица 12. Информация за компанията работодател.

Коя е компанията работодател (ако е спомената такава в обявата, потвърдете дали е същата и запишете името ѝ)?	Брой	Дял (%)
Компанията е същата като в обявата.	123	76.9
Няма информация	23	14.4
Друго	14	8.8
Общо	160	100

Един от въпросите при проверките на обявите е доколко квалификацията на хипотетично лице, от чието име се кандидатства, отговаря на изискванията от обявата (подробно описание на подхода е налично в раздел „Методология“). В 45% от случаите квалификацията на кандидата е отговаряла напълно на изискванията, но в повече от половината случаи е отговаряла само донякъде (49%) или изобщо не е отговаряла на изискванията (2.5%).

Таблица 13. Изисквана квалификация на кандидата.

Квалификацията на кандидата отговаря ли на изискванията от обявата?	Брой	Дял (%)
Напълно отговаря.	72	45.0
Донякъде отговаря.	79	49.4
По-скоро не отговаря.	4	2.5
Няма информация	5	3.1
Общо	160	100

В случаите, когато квалификацията на кандидата не е отговаряла напълно на изискванията, посочени в обявата, реакцията на лицето, с което е осъществен контакт, е много показателна за легитимността на обявата. В повечето случаи (52% от обявите, при които квалификацията на кандидата не съвпада с изискванията) лицето за контакт посочва, че може да е проблем липсата на квалификация и в най-добрия случай ще е необходимо допълнително тестване/обучение на работата. В 18% от случаите отговорът е, че най-вероятно кандидатът не е подходящ за обявената позиция. В 22 от обявите (26.5% от обявите, при които квалификацията не отговаря на изискванията) обаче, лицето за контакт не вижда проблеми в разминаването между квалификацията на кандидата и посочените изисквания. Според индикаторите на риска, този сценарий е доста показателен за потенциалната нелегитимност на обявата и кандидатите за работа следва да са особено внимателни при подобно развитие.

Таблица 14. Подадена обратна връзка при недостатъчна квалификация на кандидата.

Каква е реакцията на лицето отсреща, когато става ясно, че кандидатът за работа може би няма търсената квалификация?	Брой	Дял от всички обяви (%)	Дял от обявите, при които квалификацията не отговаря на изискванията (%)
Казва, че няма проблеми.	22	13.8	26.5
Казва, че може да е проблем липсата на квалификация и ще е необходимо тестване/обучение на работата.	43	26.9	51.8
Казва, че най-вероятно кандидатът няма да е подходящ за тази работа.	15	9.4	18.1
Няма информация.	1	0.6	1.2
Друго	2	1.3	2.4
Общо	83	51.9	100

Наличието на договор е особено важно при започване на нова работа. Едва в 39% от случаите след прозвъняването е ясно, че има договор и на какъв език е той. В голяма част от случаите (27.5%) договор има, но не е ясен езикът на договора, което би могло да е потенциален проблем за кандидата. Най-рисковите варианти обаче са свързани с пълната липса на договор (8%), което говори за скрита заетост в сивия сектор. Липсата на информация дали има договор (22.5% от обявите) също е сигнал да се подходи с повишено внимание. Въпреки че теглото на този рисков индикатор е по-ниско от предходните три, кандидатите за работа винаги следва да са особено внимателни по отношение на наличието на договор и неговото съдържание.

Таблица 15. Наличие на договор.

Има ли договор и на какъв език е той?	Брой	Дял (%)
Няма информация дали има договор или не.	27	16.9
Няма договор	13	8.1
Има договор, но не е ясно какъв тип е и на какъв език е.	44	27.5
Има трудов договор на български език.	58	36.3
Граждански договор на български език.	4	2.5
Няма информация	9	5.6
Друго	5	3.1
Общо	160	100

Независимо от малко по-ниското му тегло, индикаторът на риска, показващ липса на информация за условията на труд, е свързан статистически значимо със съмнителността на обявата. Индикаторът е базиран на въпроса „Какви са условията на труд, доколкото може да се прецени от разговора и от обявата?“ като при 11 от обявите (7%) няма налична информация за условията на труд, което също би могло да се приеме за червен флаг от кандидатите за работа.

Отговорите на въпроса показват, че в повечето случаи условията на труд изглеждат благоприятни (по-скоро благоприятни в 75% от случаите и много благоприятни в 13% от случаите), а неблагоприятни условия има в едва 5% от обявите. Връзката между това доколко са благоприятни условията и съмнителността на обявата също беше тествана, но не беше открита статистически значима зависимост между двете.

Таблица 16. Условия на труд.

Какви са условията на труд, доколкото може да се прецени от разговора и от обявата?	Брой	Дял (%)
Много благоприятни.	21	13.1
По-скоро благоприятни.	120	75
По-скоро неблагоприятни.	7	4.4
Много неблагоприятни.	1	0.6
Няма налична информация за условията на труд.	11	6.9
Общо	160	100

Индикатор на риска с по-ниско тегло, но въпреки това имащ статистически значима връзка със съмнителността на обявата, е когато процедурата за кандидатстване включва само изпращане на исканите документи (без интервю/събеседване с кандидата) или няма информация за процедурата.

При повечето обяви процедурата за кандидатстване включва първоначално интервю, проведено или онлайн (41% от случаите) или на живо (51% от обявите). В 23% от предложенията за работа процедурата по кандидатстване включва и втори кръг интервю и/или практически изпит в реално време. Едва при 4 обяви (2.5%) се изисква единствено изпращане на документи, а при други 2 обяви няма информация за процедурата.

Таблица 17. Процедура при кандидатстване.

Каква е процедурата при кандидатстване?	Брой	Дял (%)	База
Първоначално онлайн интервю/събеседване.	66	41.3	160
Първоначално интервю/събеседване на живо.	82	51.3	160
Втори кръг интервю и/или практически изпит в реално време.	37	23.1	160
Попълване на въпросник и/или анкетна карта и/или решаване на задачи/казуси и изпращането им след това.	5	3.1	160
Само изпращане на исканите документи.	4	2.5	160
Няма информация	2	1.3	160

Последният индикатор на риска, който е свързан статистически значимо със съмнителността на обявите, е дали има достатъчно информация за естеството на работата и дали тя отговаря на написаното в обявата. При почти всички обяви (96%) работата отговаря на описанието си в обявата. При 3 обяви (2%) при работата има съществени подробности, които не са споменати в обявата или работата изобщо не отговаря на описанието си. В 4 от случаите (2.5%) няма достатъчно информация за работата, за да се прецени дали отговаря или не.

Таблица 18. Сравнение между описанието в обявата и информацията, получена при контакт.

Отговаря ли действителната работа на описаното в обявата?	Брой	Дял (%)
Работата отговаря на описанието в обявата	153	95.6
Работата съдържа съществени елементи, които не са споменати в обявата	2	1.3
Работата не отговаря на описанието в обявата; обявата е подвеждащ	1	0.6
Няма информация	4	2.5
Общо	160	100

Други потенциални индикатори на риска, които бяха тествани, но не се откри статистически значима връзка със съмнителността на обявата, включваха заплащането и дали се изисква някаква квалификация от кандидатите за работа.

Най-често от кандидатите за работа се изисква да знаят български език (30% от обявите) или/и английски език (22.5%). Руски и/или украински език се изисква в 17.5% от случаите. Висше образование се изисква едва в 6% от случаите, а базова компютърна грамотност – в 8%. Средно образование е изискване при 8% от обявите. В 18% от случаите не се изисква никаква квалификация, а в 2.5% няма информация за необходимата квалификация.

Таблица 19. Квалификация, изисквана от кандидата за работа.

Каква квалификация се изисква от кандидатите за работа по обявата?	Брой	Дял (%)	База
Не се изисква никаква квалификация	29	18.1	160
Изисква се познание на руски и/или украински език.	28	17.5	160
Изисква се познание на български език.	48	30	160
Изисква се познание на английски език.	36	22.5	160
Изисква се базова компютърна грамотност	13	8.1	160
Изисква се средно образование.	13	8.1	160
Изисква се висше образование.	10	6.3	160
Няма информация	4	2.5	160

Заплащането при проверените обяви варира значително като средното предлагано заплащане е около 1800 лв. на месец. Най-често предлаганото заплащане е между 1500 лв. и 2000 лв. (17.5% от обявите) или между 1000 лв. и 1500 лв. (15% от обявите). Под хиляда лева предлагат в 9.4% от проверените обяви за работа. Най-високите ставки – между 2000 лв. и 2500 лв. и над 2500 лв. се срещат съответно в 5% и 7% от случаите. При близо половината от обявите (46%) няма информация за заплащането.

Таблица 20. Предлагано месечно заплащане.

Месечно заплащане в лева	Брой	Дял (%)
До 1000 лв.	15	9.4
От 1000 лв. до 1500 лв.	24	15
От 1500 лв. до 2000 лв.	28	17.5
От 2000 лв. до 2500 лв.	8	5
Над 2500 лв.	11	6.9
Няма информация	74	46.3
Общо	160	100

Икономически сектори

Повечето регистрирани обяви в проучването принадлежат към КИД секторите „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“, „Строителство“ и широкия кръг от дейности, класифицирани като „Други дейности“.

Фирма в сферата на туризма набира активно служители за поддържане на страници в социалните мрежи, регистриране на клиенти за туристически услуги и други спомагателни дейности. Не се изисква квалификация от кандидатите и се обещава всяка седмица заплащане в долари. Контактът с лицето публикуващо обявите е осъществен през Фейсбук. Не се изискват CV или други документи и няма процедура за кандидатстване (не е необходимо интервю или тест на кандидата). Няма договор, а компанията работодател изглежда съмнителна. Работата е надомна, а заплащането, което се предлага, е 800 лв. на месец. Посредниците също изглеждат съмнителни на база проверката в интернет.

Сред икономическите сектори с над 5 обяви концентрацията на съмнителни обяви е най-висока в секторите „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Строителство“ (средна 2.6 и за двата сектора).

Таблица 21. Средна оценка доколко са съмнителни обявите по икономически сектори.

Колко съмнително е предложението за работа на база проведения телефонен разговор?		
1 - "изобщо не е съмнително", 10 - "много съмнително"		
В кой икономически сектор е извършваната дейност?*	Средна	Брой
Хотелиерство и ресторантьорство.	2.6	26
Строителство.	2.6	15
Други дейности.	2.2	59
Финансови и застрахователни дейности.	1.9	9
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти.	1.4	23

* Икономически сектори с 5 или по-малко обяви са изключени от таблицата поради малкия брой случаи.

Строителна фирма търси електротехници, водопроводчици и други служители. Фирмата набира както мъже, така и жени за извършване на ремонтни дейности в апартаменти, къщи и вили. Няма информация за необходими документи, а процедурата по кандидатстването включва интервю на живо. Няма информация нито за компанията работодател, нито за посредника.

Въпреки че сред по-масовите обяви като по-рискови сектори се очертават Хотелиерство и ресторантьорство и Строителство, трябва да се отбележи, че няколко от най-съмнителните обяви принадлежат към други сектори, за които не е коректно да се изчислява средна стойност, поради малкото обяви от съответния сектор, попаднали в извадката.

Друга фирма в сферата на туризма спешно търси масажист за работа в български курорт. Контактът е осъществен през Фейсбук. Квалификацията на кандидата за работата не отговаря напълно на дейността, но това не е посочено като потенциален проблем при разговора. Не се изискват документи за кандидатстване, а процедурата за кандидатстване е да се проведе интервю на живо. Няма информация дали има договор или не и няма информация за фирмата работодател или за посредника.

Отделни съмнителни обяви се откриват и в секторите „Търговия“, „Административни и спомагателни дейности.“, „Спорт и развлечения“ и „Селско, горско и рибно стопанство“.

Международна парфюмерийна компания търси сътрудници, които да се занимават с продажби. Контактът е осъществен през Фейсбук. Работата е надомна и няма изисквания за CV или други документи при кандидатстване, а процедурата по кандидатстване включва онлайн събеседване. Няма договор. И за фирмата работодател, и за посредниците се открива информация в интернет, но и двете фирми изглеждат съмнителни на база откритата информация.

От друга страна сред обявите в секторите „Операции с недвижими имоти“, „Хуманно здравеопазване и социална работа“, „Преработваща промишленост“, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“, „Транспорт, складиране и пощи“ и „Образование“ не се регистрират съмнителни обяви.

Поради малкия брой съмнителни обяви, попаднали в извадката, данните на секторно ниво трябва да се разглеждат и тълкуват с повишено внимание и са в най-добрия случай ориентировъчни. Препоръчително е потенциалните кандидати за работа да се фокусират върху изведените основни индикатори на риска повече отколкото върху икономическия сектор на фирмата работодател.

Приложение 1. Ревизиран въпросник за телефонна проверка на обява по метода „таен клиент“ и за онлайн оценка на фирмата работодател и посредниците

Q0A. Телефон / профил за контакт:

Q0B. Име/номер на интервюера

Q0C. Как се свързахте с лицето, пуснало обявата?

(моля отбележете всички приложими отговори)

1. По телефон
2. Viber
3. WhatsApp
4. Telegram
5. Facebook / Facebook messenger
6. Друго (моля запишете) _____

Q1. Моля позвънете на телефона/телефоните от обявата. Отбележете по-долу резултата от позвъняването:

1. Свързах се веднага
2. Никой не вдигна, когато позвънях, но ми върнаха обаждане в рамките на няколко часа от обаждането
3. Никой не вдигна, когато позвънях и ми върнаха обаждане доста по-късно
4. Не успях да се свържа с никого по телефона/телефоните в обявата.
5. Осъществих контакта и интервюто по чат – чрез приложение от типа на Viber, WhatsApp и подобни.
6. Обявата е изтекла / не е актуална вече
7. Невъзможен контакт (никой не отговаря, гласова поща и т.н.)
8. Друго (моля уточнете) _____

Започнете разговор. Използвайте Ваши думи: напр. „Обаждам се във връзка с обявата за...“, „Дали бих могъл/могла да получа повече информация за обявата за...“, „Относно обявата за.... се обаждам“.

Съберете информация за следващите въпроси като питате с Ваши думи. Добре е да задавате въпросите в случаен ред. Можете да си водите бележки на хартия и да

попълните онлайн формата след като приключите с разговора. Ако пропуснете да попитате за нещо, може да се обадите повторно.

Q2. Каква квалификация се изисква от кандидатите за работа по обявата?

(моля отбележете всички приложими отговори)

1. Не се изисква никаква квалификация.
2. Изисква се познание на руски и/или украински език.
3. Изисква се познание на български език.
4. Изисква се познание на английски език.
5. Изисква се базова компютърна грамотност.
6. Изисква се средно образование.
7. Изисква се висше образование.
8. Няма информация.
9. Изисква се специфична квалификация в някаква сфера и/или познаване на друг език (моля запишете каква квалификация или какъв език)_____

Q3. А според Вас, каква квалификация реално е необходима за извършване на работата от обявата?

(моля отбележете всички приложими отговори)

1. Не се изисква никаква квалификация.
2. Изисква се познание на руски и/или украински език.
3. Изисква се познание на български език.
4. Изисква се познание на английски език.
5. Изисква се базова компютърна грамотност.
6. Изисква се средно образование.
7. Изисква се висше образование.
8. Няма информация.
9. Изисква се специфична квалификация в някаква сфера и/или познаване на друг език (моля запишете каква квалификация или какъв език)_____

Q4. Представете Катя/Олег. Тяхната квалификация отговаря ли на изискванията от обявата?

1. Напълно отговаря.
2. Донякъде отговаря.
3. По-скоро не отговаря.
4. Изобщо не отговаря.
5. Няма информация.

Q5. Каква е реакцията на лицето отсреща, когато става ясно, че кандидатът за работа може би няма търсената квалификация?

1. Казва, че няма проблеми.
2. Казва, че може да е проблем липсата на квалификация и ще е необходимо тестване/обучение на работата.
3. Казва, че най-вероятно кандидатът няма да е подходящ за тази работа.
4. Няма информация.
5. Друго (моля уточнете)_____

Q6. Какви документи е необходимо да предостави/изпрати кандидатът в началото на процеса по кандидатстване (преди да се е стигнало до подписване на договор).

(моля отбележете всички приложими отговори)

1. CV.
2. Мотивационно писмо.
3. Снимка на кандидата.
4. Копие от личната карта (или информацията от нея – ЕГН, номер и т.н.).
5. Няма информация.
6. Друго (моля запишете)_____

Q7. Какви е процедурата за кандидатстване?

(моля отбележете всички приложими отговори)

1. Първоначално онлайн интервю/събеседване.
2. Първоначално интервю/събеседване на живо.
3. Втори кръг интервю и/или практически изпит в реално време.
4. Попълване на въпросник и/или анкетна карта и/или решаване на задачи/казуси и изпращането им след това.
5. Само изпращане на исканите документи.
6. Няма информация.
7. Друго (моля запишете)_____

Q8. Има ли договор и на какъв език е той?

1. Няма информация дали има договор или не.
2. Няма договор.
3. Има договор, но не е ясно какъв тип е и на какъв език е.
4. Има трудов договор на български език.

5. Граждански договор на български език.
6. Няма информация.
7. Договор на друг език (моля запишете на какъв език) _____

Q9. Коя е компанията работодател (ако е спомената такава в обявата, потвърдете дали е същата и запишете името ѝ)?

1. Компанията е същата като в обявата.
2. Няма информация.
3. Компанията е различна от посочената в обявата (моля запишете името)_____

Q10. Има ли компания или компании посредник, HR компания или други посредници? Кои са те (ако са споменати такива в обявата, потвърдете дали са същите и запишете името/имената им)?

1. Компанията/компаниите/лицата посредник са същите като в обявата.
2. Компания/компании/лица различни от посочените в обявата (моля запишете името/имената)_____
3. Няма компания посредник.
4. Няма информация.

Q11. Какво е заплащането на месечна база (ако информацията е дадена в обявата, моля потвърдете дали е точна)?

(Моля посочете месечно заплащане в лева. Ако заплащането е в друга валута, моля конвертирайте в лева; моля посочете месечно заплащане)

_____ лв. месечно

(Отворен въпрос)

Q11В. Какво е населено място, в което е работата (ако е посочено такова в обявата, моля потвърдете дали информацията в обявата съвпада с реалността)?

(Само един отговор)

1. Населеното място е същото като в обявата.
2. София
3. Варна
4. Бургас
5. Надомна работа (работи се от дома)
6. Няма информация

7. В чужбина или друго населено място в страната (моля запишете)

Q12. В какво накратко се изразява работата?

(Отворен въпрос)

Q13. Отговаря ли действителната работа на описаното в обявата?

1. Работата отговаря на описанието в обявата.
2. Работата съдържа съществени елементи, които не са споменати в обявата.
3. Работата не отговаря на описанието в обявата; обявата е подвеждаща.
4. Няма информация.

Q14. В кой икономически сектор е извършваната дейност?

(само един отговор)

- A Селско, горско и рибно стопанство.
- B Добивна промишленост.
- C Преработваща промишленост.
- D Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива.
- E Доставка на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване.
- F Строителство.
- G Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети.
- H Транспорт, складиране и пощи.
- I Хотелиерство и ресторантьорство.
- J Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения.
- K Финансови и застрахователни дейности.
- L Операции с недвижими имоти.
- M Професионални дейности и научни изследвания.
- N Административни и спомагателни дейности.
- O Държавно управление.
- P Образование.
- Q Хуманно здравеопазване и социална работа.
- R Култура, спорт и развлечения.
- S Други дейности.
- 99. Няма информация.

Q16. Какви са условията на труд, доколкото може да се прецени от разговора и от обявата?

1. Много благоприятни.
2. По-скоро благоприятни.
3. По-скоро неблагоприятни.
4. Много неблагоприятни.
5. Няма налична информация за условията на труд.

Q17. Доколко съмнително Ви се струва това предложение за работа на база разговора по телефона? Моля отговорете по скала от 1 до 10, където 1 е "изобщо не е съмнително", а 10 - "много съмнително".

Колко съмнително е предложението за работа на база проведения телефонен разговор?

1 - "изобщо не е съмнително"

2

3

4

5

6

7

8

9

10 - "много съмнително"

(затворен въпрос с един възможен отговор; задължителен въпрос)

Q18. Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимна изглежда фирмата работодател.

1. За фирмата има информация онлайн и изглежда легитимна.
2. За фирмата има информация онлайн, но изглежда съмнителна.
3. За фирмата не се открива информация онлайн.
4. Не е известна фирмата работодател.

Q19. Моля оценете на база търсене на информация в интернет доколко легитимни изглеждат посредниците, ако има такива.

1. За посредниците има информация онлайн и изглеждат легитимни.
2. За посредниците има информация онлайн, но изглеждат съмнителни.
3. За посредниците не се открива информация онлайн.
4. Няма посредници (обявата е директно от работодателя).